

AGUSTÍ ESCLASANS, O L'INTEL·LECTUAL

Amb motiu dels seixanta anys d'Agustí Escclasans, la Biblioteca Selecta ha publicat el segon volum de la seva autobiografia, que abarca els anys 1920-1945. El primer volum havia aparegut feia cinc anys. Tenim, doncs, amb "La meva vida" d'Agustí Escclasans, un document interessant, molt poc comú en les lletres en general i menys encara en les catalanes, on la reticència dels escriptors sembla que ara totjust es senti vençuda en tímids assaigs autobiogràfics. (En un altre lloc he al·ludit a aquesta relativa floració de llibres de memòries, limitats generalment a la primera joventut de llurs autors, p. e., les "Memòries", altrament notables com a document i com a creació literària, de Josep Maria de Sagarra, el "Del llum de gas al llum elèctric", de Carles Solde vila i àdhuc, tot i poder-ne esperar la continuació per a aviat, el primer volum de la "Història del nostre temps" d'Amadeu Hurtado.) Els catalans sembla que sentin una gran repugnància a narrar els esdeveniments que han viscut; a despit dels exemples ben personals i il·lustres de Jaume I - suposent que ell hagués escrit el seu "Llibre dels feits", - de Ramon Muntaner i de Pere el Cerimoniós. El tipus de memòries polítiques, tan corrent a França i a Anglaterra, i tan útil per als historiadors, no existeix a la Catalunya moderna, llevat del ~~llibre~~ llibre pòstum de don Amadeu Hurtado. Però encara és menys freqüent el tipus de llibre de confessions, en el qual han excel·lit Rousseau i Restif de la Bretonne, els diaris íntims, del gènere il·lustrat per Amiel, Gide i Paul Léautaud, i tota mena de literatura on un neguit de sinceritat s'alia sovint a un cert narcissisme i àdhuc a una punta de vanitat exhibicionista.

He esmentat Paul Léautaud i, fins a cert punt, "La meva vida" de l'Agustí Escclasans podria comparar-se amb el "Journal Littéraire" de l'escriptor francès, fa poc desaparegut després d'una vida de misèria i d'escassa producció literària. ~~Però~~ Dic fins a cert punt, i la llista de les diferències seria considerable: els volums del diari de Léautaud s'han publicat pòstumament i els detalls d'ordre escabros no ens hi són planyuts; mentre que "La meva vida" de l'Escclasans només registra un episodi sentimental i respira un clima d'absoluta castedat i ha estat publicada, per altra banda, del vivent de l'autor, el qual manifesta el seu desig de publicar, als setanta-cinc anys, el tercer volum de la seva autobiografia. Més encara, si la llista d'obres de l'octogenari autor del "Théâtre de Maurice Beissard" no arriba a la dotzena, la producció de l'Escclasans, als seus seixanta anys, comprèn no menys de cent volums en llengua catalana, una trentena en castellà i àdhuc un de versos en francès. Per últim, mentre Léautaud refugiava la seva incapacitat de crear grans obres i el seu gust exigent per l'estil i la claredat en un inversemblant solitud només poblada de bestioles emigues, Agustí Escclasans ha viscut una dura vida de treball intel·lectual voltat per tres dones abnegades i estimades i mai no ha posat aturador al seu doll de producció i; menys encara, a la seva ambició de creador de grans sistemes i de vastos poemes.

Per què, doncs, la lectura d'aquest segon volum de "La meva vida"

antropia

d'Agustí Esclasans, molt més interessant - i que ofereix, també, més flanc a la polèmica -- que el primer, ha hagut de fer-me pensar en els escrits autobiogràfics de Paul Léautaud? Simplement, perquè tots dos són, de punts de vista diferents, però que es completen i segons com s'identifiquen, el tipus de l'intel.lectual pur, deslligat de la realitat, tancat en un neguit ideal de perfecció, de creació individual, al qual sotmeten totes les realitats que el volten i que sovint no accepta, sobretot si topen amb el treball que es proposa de fer.

^
a la recerca
del

Per a Léautaud, la vida i el món es redueixen a literatura, a una frase aguda, al despullament d'estil grat a Stendhal, i refusa de deixar-se'n distreure per l'amor -- només vol la sensació física, el plaer -- o per l'espectacle dels homes, que ell detesta i en els quals només troba motiu per a fonamentar la seva misantropia i el seu ~~franciscà~~ amor als animals, gossos, gats, mones o cabres, que el volten a la seva casa-ermitatge. Per a Agustí Esclasans, tot ha de convertir-se en Ritmologia, i el seu Sistema personal, que difícilment trobarà mai seguidors, justifica als seus ulls un total menyspreu de les contingències. Es curiós -- i podria aprofitar-ho per a insistir ~~amb~~ en el meu paral. lel amb l'autor de "Le petit ami", al qual no seria exagerat de dir franciscà, almenys en l'aspecte ja al.ludit -- que l'Esclasans hagi professat a la Venerable Ordre Terciària i que es consideri un deixeble de Sant Francesc. Àdhuc deixant de banda la seva escassa tendència a perdonar les injúries o els torts reals o imaginaris que ha rebut, els seus ideals artístics, d'un sumptuós decorativisme, i el seu orgull que llinda amb la vanitat pueril semblen allunyar-lo bon xic de l'ideal franciscà. Com le'n allunya, sens dubte, el seu poc amor als homes; la seva poca aptitud a comprendre'ls, la seva franca voluntat a només considerar-los en quant ajuden la realització de la seva carrera o de la seva vocació. Les diatribes contra la societat catalana del seu temps es justifiquen, només, per aquesta dificultat que hi troba per dur-hi a terme, en una relativa tranquil.litat, la seva obra "sistemàtica". El seu patriotisme català, que li fa reconstruir com a "Poema de Catalunya" la vasta ~~obra~~ ~~obra~~ edificació dels mil ritmes, no li priva d'inhibir-se curiosament de les tragèdies que viu el seu poble. Col.laborador de tots els diaris polítics catalans, polemista vehement i àdhuc aspirant a fundador d'un partit, menysprea cordialment, però, tots els partits i tots els homes polítics i només salva d'aquesta general condemna Francesc Cambó i Jaume Aguadé, perquè un i altre l'ajuden en un moment donat. Tanmateix, aspira a una carrera de buròcrata, vol ésser editorialista polític de "La Veu", redacta els "Pamflets" virulents i ~~redacta~~ és redactor de "La Campana", i s'indigna contra els seus "vilíssims enemics" que, per enveja o per rancúnia, l'acusen d'haver tingut una activitat política. (Val a dir que aquestes calúrnies, o almenys acusacions, li valdran, en acabar-se la guerra, dos anys de presó. És, parlant pròpiament, l'únic esdeveniment important d'ordre exterior de tota la vida de l'Esclasans. La fatalitat, i una mica també la seva impaciència per veure's publicat el segon volum de la seva autobiografia, ha fet que justament hagués de saltar-se'n tota explicació i limitar-se a al.ludir-lo com a un parèntesi en la seva vida d'home i d'escriptor.)

Perquè la lectura d'aquests dos volums de "La meua vida" de l'Agustí Esclasans, interessant com és, us deixa la imatge d'un home que no

és res més que això, un escriptor. O millor encara, un intel·lectual. El primer volum de l'autobiografia és, en general, un enfilall minuciós de dades de la vida barcelonina, tret de les col·leccions dels diaris, i entre les quals mira d'encabir-se la minsa figura d'un infant que als vuit anys ja anava als Jocs Florals, escoltava conferències sobre tècnica poètica i veia tragèdies gregues i als quinze fa de professor de "divulgació científica" i se'n va a passar un any a França, on descobreix la filosofia moderna i té la intuïció de la seva futura Ritmologia. Però aquestes dades, llevat d'escasses referències a fets polítics i socials, llegits al diari, es refereixen totes a la vida intel·lectual catalana, i els records s'hi barregen inconscientment amb el criteri madur de ~~l'època~~ memorialista. I el leit-motiv és sempre el plany contra la societat de "filisteus i cretins" que el voltren, contra "el cel, grotescament aburguesat, de la intel·lectualitat catalana", pel qual passen rars meteors lluminosos, contra els literats catalans "puerils, advocadescos, burgesos i botiguers", que ell considera "una colla de baliga-balagues, de formació bàrbara o nul·la", que quan han passat per la Universitat són "uns pedants insuperables" i, si no hi han passat, "uns analfabets i uns grossers i, sobretot, viciosos".

A través d'aquest enfilall de retrets, d'amargues i mínimes experiències d'intel·lectual que vol realitzar la seva obra i ha de resoldre abans el problema de viure i fer viure la família, la figura de l'Esclasans es dibuixa. O millor, hom veu el buid d'una silueta d'home que és una pura abstracció, la de l'intel·lectual allunyat de tot contacte amb la realitat i que, tancat a la Biblioteca de l'Ateneu, voltat de llibres, omple febrosament, dia darrera dia, la taxa que s'ha imposat de quartilles. L'Esclasans ignora i menysprea Mistral, perquè el "molestien els poemes d'aire lliure", essent ell com és "un poeta de biblioteques i de sistema filosòfic, amb totes les conseqüències". I les conseqüències són la seva obra: una obra d'intel·lectual pur, sense gaire contacte amb el món, sense ~~altres~~ relació amb la humanitat que la que hi ha tancada en les pàgines dels llibres. L'obra d'un poeta que sap jugar magníficament amb la pompa verbal i àdhuc infondre emoció a alguns dels seus millors "Ritmes"; l'obra d'un crític agut, que ha escrit centenars de bons articles i té una intel·ligència oberta a totes les bel·leses - menys a les de la naturalesa, com ell declara -; l'obra d'un bon artista de la prosa, que ha deixat, amb les "Històries de la carn i de la sang" i amb algunes pàgines de "Victor o la rosa dels vents", una empremta personal dintre la literatura narrativa moderna. Hom pot pensar que dels mil "ritmes" del "Poema de Catalunya" se'n podien haver triat un centenar i que en els altres hi ha molta retòrica, molta repetició, molta voluntat estèril de martellejar frases i encabir conceptes. Hom pot trobar que fa incapacitat total per a l'humorisme de l'autor d'"Urània o la música de les esferes", que el fa indignar-se contra Josep Carner perquè ha escrit les seves delicioses "Aucques i Ventalls", dona resultats tan paradoxalment humorístics com les descripcions dels vestits d'Urània o del palau de l'Acadèmia de Catalunya a la novel·la esmentada i àdhuc en algunes de les pàgines més indignades del segon volum de "La meua vida". Quan l'Esclasans parla de la seva "veu pro-

cap altra

funfa, robusta, ressonant, martellada i "gregoriana" dels dies en què em sento en forma" o de quan dona una conferència de dues hores, "impàvid, reptador, ferm, en la plena possessió de la meua veu robusta i de les meves facultats eloqüents", és difícil de no somriure. L'acumulació d'adjectius és un risc mortal, i l'Esclausans el corre molt sovint amb serenitat, i si assegura que porta, molt ben amagat al fons de la consciència, un "instint durament satíric, irònic, sardònic i sarcàstic" i fa unes ratlles més enllà una imatge per la qual es compara a "un pollastre al qual havien lligat un cordill a la pota i que, cada vegada que volia cantar i avançar, una mà ignorada estirava el cordill i m'obligava a rodolar per terra", oposant-li la seva vocació "d'home i d'escriptor, de fundador del SISTEMA DE RITMOLOGIA" i el "lliure vol d'àliga de la seva voluntat", els efectes d'humorisme involuntari són molt més segurs que quan, resoltament decidit a fer-nos somriure, ens explica la seva aventura profitosa i no massa divertida amb un matrimoni opulent que vol fer de Mecenas. I és que el seu menyspreu de la humanitat que el volta, llevment atenuat per alguna obligació d'amistat - cal saber llegir entre ratlles, però, en els elogis que dedica, gairebé mecànicament, a alguna de les figures màximes de la nostra literatura - i pel seu sentit crític, fa que només trobi al seu entorn "el ximple, el poca-solta, el mesell, el liró, el xaró, el humorista d'ofici, el pedant genial, el paranoic, l'esquizofrènic, l'exhibicionista, el propagandista, el foll-passiu i el foll actiu". Una quina - o quines - d'aquestes categories classificaria un crític malèvol l'autor de "La meua vida"?

Intel·lectual pur, que es compara repetidament a Goethe i a Wagner, i Esclausans en té, sens dubte, alguna de les característiques. No pas, en tot cas, la serenitat de l'autor del "Faust" ni l'erotisme sublimat del creador del "Tristany". Però en la nostra vida literària, no massa variada, no massa rica, la seva veu té una originalitat i la seva obra una autèntica grandesa. L'home que l'ha creada se'n presenta amb la seva vida i ens convenç d'una cosa: que s'ha lliurat de tal manera a la seva vocació i s'ha posat tan íntimament amb el seu "Sistema" que no li ha restat temps per viure. L'Intel·lectual pur, deslligat del seu temps i de la humanitat que el volta, detractor de la realitat, fidel fins a l'heroisme a un ideal abstracte que s'ha fet de la Bellesa, mereix el respecte i l'admiració - més cerebrals que cordials, val a dir-ho - dels seus conciutadans, àdhuc després d'aquest enorme espectacle d'egocentrisme i de flagrant injustícia que és, molt sovint, la seva autobiografia.

Rafael T A S I S.

Barcelona, abril 1957.